

DEJINY SKALICKEJ FRANTIŠKÁNSKEJ KNIŽNICE

Edina Zvara

Františkánsky kláštor v Skalici bol založený v roku 1467, avšak prvý známy súpis kníh jeho knižnice pochádza až z roku 1662, o starších súpisoch zatiaľ nemáme žiadne údaje. O františkánoch je známe, že pri založení nového kláštora sa čo najskôr snažili vybudovať aj knižnicu. Františkáni v Skalici pravdepodobne už v 16. storočí disponovali veľkou bibliotékou, pretože fond, ktorý bol spísaný v roku 1662, nemohol vzniknúť bez predchádzajúcej zbierkovej činnosti. A ani tento súpis nemôže podať pravdivý obraz pôvodného fondu,¹ pretože keď kvôli moru a vojenským konfliktom museli františkáni niekoľkokrát kláštor opustiť, knižnica sa mohla stať terčom pustošenia a rabovania. Knižnicu pomáhali budovať a zveľaďovať aj patróni, najmä svojimi knižnými a finančnými darmi. Spomínaný mor či vojnové konflikty však neboli najväčšia skaza pre kláštor a knižnicu. Najväčšiu ujmu utrpeli vtedy, keď v roku 1729 kláštor zachvátil požiar. Jedna časť kníh bola úplne zničená, druhá časť, ktorú zachránili, sa pravdepodobne dostala do knižnice miestnej fary. Béla Majláth počas svojho výskumu v tejto farskej knižnici našiel viac takých zväzkov kníh, v ktorých sa nachádzali vlastnicke záznamy rádu. (Prirodzene, to ešte nedokazuje, že by sa tieto knihy z kláštora na faru nemohli dostať skôr.)

Pramene

Počas dvesto rokov sa nezachovalo veľa prameňov týkajúcich sa knižnice. Čo máme k dispozícii, sú najmä posessorské záznamy. Rukopisný záznam a dátum vydania nám umožňuje vydedukovať, ktoré knihy sa mohli vyskytovať v knižnici v jednotlivých obdobiach. Niekoľko údajov k dejinám knižnice nachádzame aj v rádrových kronikách.

Po zrušení rádrov sa knihy zo skalickej knižnice dostali do rôznych inštitúcií, z nich najviac do Slovenskej národnej knižnice, niekoľko zväzkov sa našlo aj v Gyön-

¹ Chronica seu origo Fratrum Minorum de Observancia in Provincia Boznae et Hungariae Christo Jesu miulitantium ab anno 1313–1656., fol. 81.: „...et iterum eodem Anno milites Imperatoris Rudolphi expugnarunt Civitatem Zakolczensis et totam deuastarunt et fratres ex Monasterio eiecerunt Omnibus Libris et alijs supelletilibus destructis.” Miesto uloženia: Budapest, Magyar Ferences Könyvtár. XII. 4.: A Szegedi Alsóvárosi Ferences Rend iratai; a) Rendet érintő iratok, 19. köt.

gyösi,² v Csíksomlyó³ a v Szatmárnémeti.⁴ Medzi vydanými dostupnými dielami⁵ môžeme nájsť aj viac takých zväzkov, v ktorých sú vlastnícke záznamy skalického rádu františkánov alebo rukopisné, possessorské záznamy členov tohto rádu. Názov kláštora v nich figuruje vo viacerých variantoch: Con(ven)tus Zakolczen(sis), Conuentus Zakolcensis 1602, Conuentus Zakolcensis 1648, Conuentus Szacolcensis, Conuentus Szakolczen(sis), Conuentus Szakolcensis, Conventus Sakolczen(sis), Conuentus Szakol(censis) A(nn)o 1671, Conventus Szakolcensis 1685, Conventus Szakolcensis A(nn)o 1689 Die 4 Aprilis. Ku názvu kláštora len veľmi zriedkakedy pripisovali dátum, kedy sa daný dokument stal súčasťou fondu.

Najdôležitejším prameňom k dejinám skalickej františkánskej knižnice je aj dnes zachovaný rukopis, ktorý je uložený v Országos Széchényi Könyvtár v Budapešti.⁶ Základné informácie o ňom vypublikoval Béla Majláth, vtedajší generálny riaditeľ knižnice, v časopise Magyar Könyvszemle.⁷

Rukopis zakúpilo knižničné oddelenie Maďarského národného múzea 3. júna 1882 od podplukovníka kráľovského vojska Bélu Lászlóa.⁸ „Kódex sa dostal do starorodičovského majetku predávajúceho a pochádzal z oblasti Sedmohradska”.⁹ Súpis začali písať v roku 1662 a zápisy trvajú do roku 1783. V rukopisnom zväzku štvorkového formátu je zapísaných 93 strán. Väzba je z lisovanej tvrdej kože a pochádza zo 17. storočia, na prednej väzbe sú „pálené zlátené ozdoby, arabesky”.¹⁰ Listy majú zlatú oriezkú.

² SOLTÉSZ, Zoltánné. XVI. századi könyvgyűjtők kötetei a gyöngyösi műemlékkönyvtár antikvagyűjteményében, s. 115 – 147; SOLTÉSZ, Zoltánné. A gyöngyösi ferences könyvtár ősnymotartványainak possessorai, s. 129 – 145.

³ KEVEHÁZI, Katalin – MONOK, István. XVI – XVII. századi könyvgyűjtők kötetei a csíksomlyói ferences rendház könyvtárában, s. 121 – 128; KEVEHÁZI, Katalin – MONOK, István. A Csongrád Megyei Levéltár ferences kódexe, s. 65 – 82; Muckenhaupt, Erzsébet. A csíksomlyói Ferences Könyvtár kincsei: könyvleletek, 1980–1985 a nevydané materiály.

⁴ Nagy, Júlia. Ferences könyvkincsek a szatmárnémeti Szent János Apostol és Evangélista rk. plébánián. Rukopis.

⁵ SAKTOROVÁ, Helena – KOMOROVÁ, Klára – PETRENKOVÁ, Emília – AGNET, Ján. Tlače 16. storočia vo fondoch Slovenskej národnej knižnice Matice slovenskej; GAJDOŠ, Věslad Jozef. Skalické inkunábuly; Kotvan, Imrich. Inkunábuly na Slovensku; KOTVAN, Imrich. Inkunábuly Univerzitnej knižnice v Bratislave; KOTVAN, Imrich. Slaviká XVI. storočia Univerzitnej knižnice v Bratislave; KOTVAN, Imrich – FRIMMOVÁ, Eva. Inkunábuly zo slovenských knižníc v zahraničných inštitúciách; ŠTURDÍKOVÁ, Marta. Katalóg tlačí 16. storočia františkánskej knižnice v Hlohovci.

⁶ Országos Széchényi Könyvtár (ďalej OSZK) Quart. Lat. 2119.

⁷ MAJLÁTH, Béla. A szakolczai ferenczrendi könyvtár XVII. századi történetéhez, s. 298 – 305.

⁸ „László Béla Urtól Nagy Károlyból, a szakmunkák pénztárából megvásároltatott. 1852. jun. 5.” Ref. 6.

⁹ Ref. 6, s. 289.

¹⁰ Ref. 6, s. 289.

Majláth pokladá za pravdepodobné, že súpis v roku 1784 – čiže rok po poslednom zápise – už v kláštore nebol, pretože podľa nového súpisu aj v tomto roku sa realizovalo obstarávanie kníh, ale tie sa ešte v predchádzajúcom zozname nenachádzajú.

Súpis obsahuje záznamy o 1251 zväzkoch kníh zapísaných v 1071 záznamoch.¹¹ Skalickú zbierku môžeme zaradiť medzi významné knižnice svojej doby, pretože nie je veľmi časté, aby knižnica mala viac ako 1 000 zväzkov. V porovnaní s ostatnými rádovými zbierkami môžeme povedať, že bola tretou najväčšou knižnicou v Uhorsku po trnavskej jezuitskej knižnici (podľa súpisov z roku 1632 mala 1 489 zväzkov a z roku 1690 – 5 331 zväzkov) a benediktínskej knižnici v Pannonhalme (podľa súpisu z roku 1658 – 2 037 zväzkov).

O súpisoch

Okrem súpisu z roku 1662 nachádzame aj ďalší prameň – rukopisný zápis, ktorý je dôležitý nielen z pohľadu dejín knižnice a kláštora, ale celej františkánskej kultúry vôbec. Autor zápisu v dvoch bodoch zhrnul základné pravidlá práce s knihou v knižnici: „V prvom rade, keď sa kniha dostane do knižnice buď ako dar, alebo iným spôsobom, treba pozrieť, kto je jej autor a aké je jej tematické zameranie. Potom je ľahšie určiť, do ktorej triedy sa má dostať podľa svojej hodnoty a obsahu. Po druhé, keď provinciál alebo cirkevné zhromaždenie zmení osobu, ktorá bola poverená starostlivosťou o knižnicu, a keď sa niektorý z nich snažil zbierku knižnice obohatiť a zveľadiť, vtedy nie je potrebné katalóg týchto kníh zošiť, avšak po skončení obdobia pôsobenia každého z nich knihovník nech tieto knihy položí do jedného nosníka na základe jestvujúceho katalógu. A podľa tohto môžeme zistiť počet získaných kníh a nasledovne aj to, že v jednotlivých rokoch funkčného obdobia gvardiána akú literatúru získali do knižnice, ako sa o ňu starali, ako ju podporovali a akými cestami sa nové alebo staré zväzky kníh dostávali do knižnice, či nákupom, či darmi, alebo iným spôsobom. A takto sa dá bez väčšej námahy mať prehľad o všetkých knihách knižnice.“¹²

Popisy kníh sú na stránkach katalógu uložené v dvoch stĺpcoch, pred katalogizačným popisom je vyznačená hlavná trieda a podtrieda. Najprv je číslo položky, potom vo všeobecnosti nasleduje názov, autor a tiež rozmer.

Zriedka, ale stáva sa, že za popisom sa nachádzajú poznámky: napr. Manipulus Concionum Funebralium: Dubitatur, Vtrum sit Auth(or) Librij Catholicus in 8;¹³ Laurentij Leandrij Sacerdotis Magsopust(?): Valet pro Concjonatoribus in 4;¹⁴ Ioannis

¹¹ Nepočítali sme prírastky zapísané po roku 1662.

¹² Ref. 6.

¹³ ZVARA, Edina – MONOK, István. Katolikus intézményi könyvtárak Magyarországon, 1526 – 1726, s. 360. – Libri Septimae Classis (Sub Tertio Titulo) Bohemicij Morauicjque Concionum Et Controversiarum Item Spirituales, č. záz. 9.

¹⁴ ZVARA, MONOK, ref. 13, záz. č. 18, s. 361.

Kocyn De Prouidentia Dej est Author Secularis: An uero Catholicus; Censura tu Lector et cognosces in 8;¹⁵ Opowinnostech Krestianskych Matthaej Sacerdotis: Videtur mihj quod hic Liber sit editus ab haeretico Lector iudicet in 8;¹⁶ Nowe Peselstwij, Liber bonus sed lacer in 8;¹⁷ Gulielmj Postelij Compendium Cosmographiae. Est prohib(itus). Item Nonnus Panopolitanus Poeta. Non est prohibitus in 4.¹⁸

V niekoľkých prípadoch sa vyskytuje aj pripísaná poznámka, ktorá poukazuje na to, že ju do súpisu pripísali dodatočne, čiže súpis doplňovali aj po roku 1662: V roku 1676 *Franciscus Bartosowicz* daroval skalickým františkánom šesť kníh, ktoré sú podľa tematiky zaradené do jednotlivých odborov: Anno 1676. A. R. D. Franciscus Bartosowicz donauit Conuentui Szakolczensi 1) Homilias SS. Ecclesiae Doctorum Hieronimi etc. in folio, 2) Item Nouum Testamentum; 3) Aristotelis Opera, 4) Physica Christiana in 8, 5) Philosophia Masirij in 4or tomis omnes sunt in f., 6) Vocabularium Graecum et Judaicum Georgij Pasor.¹⁹

Súpisy, ktoré boli vedené od roku 1681, sa svojou formou už odlišujú od predchádzajúcich: absentuje triedenie a dvojstĺpcová forma. V rokoch 1681 – 1754 aj viackrát zaznamenali, ktorými zväzkami bola knižnica obohatená, ktoré knihy dali zviazať a zvyčajne zaznamenávali aj to, ktorý gvardián sa o tieto aktivity pričínal.

Podľa všetkej pravdepodobnosti v súpise figuruje ten knižný fond, ktorý sa nachádzal v knižnici. Avšak v kláštorech boli knihy umiestnené aj na iných miestach ako v knižniciach, tak napríklad na chóre, v sakristii, kde bola časť liturgických kníh, v refektóriu, kde boli umiestnené tie zväzky, z ktorých sa zvyklo čítať pri podávaní jedla, v skriptóriu (ak bolo v kláštore) – boli to knihy, z ktorých sa prepisovalo a ktoré prepisovali, v infirmáriu boli herbárióvé knihy a v celách mníchov boli tie, ktoré si františkáni vypožičali. Žiaľ v prípade Skalice tie posledne uvedené nie sú osobitne spísané, ale v rámci rádov v Uhorsku takáto prax ani nebola charakteristická. Poznáme len dve výnimky: súpisy z Csíksomlyó (1727, 1734)²⁰ a Mikházy (1732),²¹ ktoré majú knihy spísané podľa horeuvedených miest uloženia.

¹⁵ ZVARA, MONOK, ref. 13, záz. č. 20, s. 361.

¹⁶ ZVARA, MONOK, ref. 13, záz. č. 26, s. 361.

¹⁷ ZVARA, MONOK, ref. 13, záz. č. 27, s. 361.

¹⁸ ZVARA, MONOK, ref. 13, s. 363. – Libri Septimae Clasis (Sub Septimo Titulo) Graeci Diuersorum Authorum. Záz. č. 4.

¹⁹ ZVARA, MONOK, ref. 13, s. 326, 353, 363. – Libri Primae Classis (Sub Secundo Titulo) Expositorum Sacrae Scripturae, Libri Sextae Classis (Sub Secundo Titulo) Philosophicj, Libri Septimae Clasis (Sub Septimo Titulo) Graeci Diuersorum Authorum.

²⁰ ZVARA, Edina – MONOK, István. Katolikus intézményi könyvtárak Magyarországon, s. 44 – 92.

²¹ ZVARA, MONOK, ref. 20, s. 186 – 199.

Systém triedenia súpisu z roku 1662 a jeho charakteristika

Systém triedenia súpisu skalickej františkánskej knižnice z roku 1662 patrí medzi najlogickejšie zostavené triedenia vo vtedajšom Uhorsku a môžeme ho označiť za jedinečné. Takéto triedenie, resp. nariadenie, ktoré by ho predpisovalo, nenájdeme ani v jednom z rádoých poriadkov. Takýto spôsob triedenia kníh sa vyvinul už v stredoveku,²² a v ranom novoveku sa pretransformoval na základe nového triedenia vedeckých disciplín. Okrem tradičných vedných odborov je veľmi podrobné triedenie výsledkom toho, že môžeme hovoriť o pomerne veľkom fonde. K tomu, aby bolo možné tento veľký fond spravovať a aby bol prehľadný, bolo nutné, aby triedenie bolo podrobné a dôkladné.

Jednotlivé knihy sú začlenené do 7 hlavných tried (*classis*), v rámci nich sú zaradené do 30 podtried (*titulus*). V prvej triede sú zaradené Biblie v latinskom, v českom a v maďarskom jazyku, konkordancie, písma svätých otcov, asketické práce, liturgické, potom meditatívne a spirituálne knihy. V druhej triede sa nachádzajú práce z oblasti morálnej teológie, polemické práce a tiež reguly. V tretej skupine je zbierka kázni, v štvrtej historické diela, v piatej právnické diela, závery a uznesenia koncilov (osobitne uznesenia tridentského koncilu), štatúty a rádoé poriadky. V šiestom a siedmom odbore sa nachádzajú knihy, ktoré v humanistických knižniciach stáli na popredných miestach.²³ V týchto odboroch sú koncentrované lekárske, filozofické, astronomické, kozmografické, geografické, matematické, poetické diela a diela z rétoriky, ďalej zbierky korešpondencie, a tiež jazykové učebnice a slovníky, repertoriá v maďarskom, českom, nemeckom, poľskom a gréckom jazyku. Veľká časť odborných tried a podtried je teda náboženského zamerania, menšia časť je

²² Pri stredovekej klasifikácii vied sa vo všeobecnosti spomína len meno sv. Tomáša Akvinského, nebolo však zvykom spresniť citáciu, ani presne definovať, čo znamenala u neho klasifikácia vied: Či je naozaj teologická veda vedou? „Ako odpoveď musíme povedať, že teológia je naozaj veda. Ale musíme vedieť, že veda má dva typy. Niektoré vedné disciplíny vychádzajú z prirodzeného poznania vecí, ako aritmetika, geometria a podobné. Iné vedy vychádzajú z poznania vyšších princípov poznávania, napr. Náuka o perspektíve vychádzajúca z geometrie a hudobná veda, ktorá vychádza z princípov aritmetiky, a vychádzajúca z povedaného je teológia naozaj veda, keďže je spoznávaná pomocou vyššie postavených základných princípov. Toto vyššie postavené poznanie je poznanie Boha a blahoslavených. Tak ako veda o hudbe prijala tie základné princípy, ktoré dostala od aritmetiky, takisto aj teológia prijala tie základné princípy, ktoré jej Boh vyjaviť.“ Pozri Aquinói Szent Tamás. *A teológia foglalata*. Első rész, s. 25.

²³ Napr. systém triedenia knižnice Hartmanna Schedela. In *logica libri; Libri rhetorice; I libri astro-nomici, astrologie et mathematici; In philosophia libri; In naturali; In morali philosophia; In arte humanitatis libri. Opera Tullii: Poete et oratores; Historici Greci Latini veteres; Moderniores historici; Cosmographi et geographi; Libri medicinales et ad sacram medicinam utiles; In cyrurgia; Libri iuris; Sancti codices historie sancte theologie veritatis; Libri, qui in non subsunt ordini premissis. Oratio-nalia; Libri a paucis legendi; Libri naturales et mathematici; Libri alchemie et distillationum; Libri usuales de liberalia inferiori; Libri vulgares in lingua Theutonica*. Pozri RUF, Paul. *Mittelalterliche Bibliothekskataloge Deutschland und der Schweiz*. Vol. III, s. 807 – 839.

svetského charakteru. Humanistické vedné odbory sú prirodzene prítomné tiež, ale keďže je to odborné triedenie rádového spoločenstva, dá sa pochopiť, že tieto nestoja na začiatku súpisu.

Súpisy kníh františkánskych knižníc sú známe už od 14. storočia. Vykazujú určitú podobnosť so súpsmi knižníc druhého najvýznamnejšieho žobravého rádu, s rádom dominikánov, avšak tento rád mal zbierky iného charakteru. Analyzujúc niekoľko súpisov²⁴ môžeme povedať, že väčší dôraz kládli na morálnu teológiu a na práce svätých otcov, najmä Augustína (354 – 430) a Gregora sv. Veľkého (okolo 540 – 604), taktiež Hieronyma (okolo 340 – 419/420) a Ambróza (339? – 397).

Porovnajúc súpis z roku 1662 s knižnými katalógmi²⁵ a v Slovenskej národnej knižnici sa nachádzajúcimi ešte nespracovanými zväzkami môžeme povedať, že z 1 251 zväzkov 62 zväzkov dokážeme s istotou identifikovať na základe spätného vyhľadania, v prípade 33 zväzkov sa nezhoduje rozmer, vo viacerých prípadoch to môžeme pokladať len za omyl alebo nedopatrenie. Je povšimnutiahodné, že vieme, z ktorého odboru koľko zväzkov sa zachovalo a vôbec z ktorého odboru sa zachovali zväzky.

Z predchádzajúcich údajov vidíme, že najviac kníh – prihliadnuc na ich pomerný podiel – sa zachovalo z odboru Sväté Písmo (*Sacrorum Bibliorum Latinorum*) a zo zbierok kázní (*Concionatores, postillatores, homilistae et sermonistae*). Okrem týchto odborov františkáni v danom období uprednostňovali pri zakladaní knižnice získavanie dokumentov z oblasti biblickej histórie a polemickej teológie.

Počet zväzkov v jednotlivých odboroch a ich poradie v samotných odboroch potvrdzujú fakt, že pri budovaní tejto knižnice do popredia vystupovala každodenná cirkevná a náboženská prax.

Knižnica skalického františkánskeho kláštora bola postupne vznikajúcou zbierkou a jej ďalšie budovanie nezvrátil ani mor v polovici 16. storočia mor a ani útoky Bočkaiových, Betlenových a Rákociho vojsk na začiatku 17. storočia. Františkánski mníši získavali knihy vždy, keď sa dalo. V čase zostavovania súpisu, v roku 1662, môžeme hovoriť o pomerne modernej zbierke, ako z pohľadu autorov, tak aj z pohľadu dátumov vydania diel. Z dátumov vydania dokumentov uchovávaných v knižnici si môžeme všimnúť, že jej najväčší rozmach sa začal v prvých dvoch desaťročiach 17. storočia, keď v kláštore zavládol pokoj. Vo veľkom počte tu nachádzame diela autorov publikujúcich v prvej polovici 17. storočia (spomedzi nich je veľa jezuitov, ale môžeme si všimnúť aj františkánskych autorov). Ďalej pozorujeme aj to, že do knižnice získali aj niekoľko nových vydaní diel stredovekých autorov a autorov

²⁴ Regensburg 1347, Pisa 1355, Gubbio 1360, La Verna 1372, Padova 1396, Candia 1417, Bologna 1421, Firenze 1426, Padova 1449.

²⁵ GAJDOŠ, ref. 5; KOŤVAN, Inkunábuly Univerzitnej knižnice, ref. 5; KOŤVAN, Inkunábuly na Slovensku, ref. 5; KOŤVAN, PRIMMOVÁ, ref. 5; SAKTOROVÁ, KOMOROVÁ, PETREŇKOVÁ, AGNET, ref. 5; ŠTURDÍKOVÁ, ref. 5.

15. a 16. storočia. Skladba fondu potvrdzuje aj ten fakt, že nehovoríme o konzervatívnom a staromódnom ráde a jeho knižnej zbierke, ale o spoločenstve žijúcom s dobou.

Analyzujúc zbierku z jazykového hľadiska je prirodzené, že veľká časť diel je v latinskom jazyku. Nie je prekvapujúci ani počet diel v maďarskom jazyku, ba čo viac, môžeme to spomenúť aj ako charakteristickú črtu františkánskych knižných zbierok. Okrem latinských a maďarských prác sa v knižnici nachádzal aj významný počet diel v českom a nemeckom jazyku.

Na hodnotu zväzkov a ich používanie môžeme poukázať len na základe niekoľkých údajov. V málo prípadoch sa pri jednotlivých záznamoch vyskytuje prívlastok lacer, čo môže znamenať informáciu, že používaním sa kniha zničila, ale pravdaže to môže byť aj dôsledok častých útokov na kláštor. Cena knihy sa neuvádza ani pri jednom zo záznamov.

Žánrové rozdelenie jednotlivých odborov a tried je veľmi podrobné. Je prirodzené, že jednotlivé odbory alebo žánre františkáni budovali primerane úlohe rádu. Najviac zväzkov a súčasne aj medzi najvýznamnejšie patrí nasledujúcich 10 odborov: 1. *Concionatores, Postillatores, Homilistae et Sermonistae* (163 zväzkov, 151 titulov), 2. *Spirituales* (118 zväzkov, 100 titulov), 3. *Philosophici* (99 zväzkov, 65 titulov), 4. *Controversiarum* (74 zväzkov, 57 titulov), 5. *Pure Hungarici Idiomatis* (72 zväzkov, 72 titulov), 6. *Casistarum* (69 zväzkov, 42 titulov), 7. *Theologici Speculativi, item et Morales* (54 zväzkov, 43 titulov), 8. *Historiarum Profanarum* (47 zväzkov, 45 titulov), 9. *Sacrorum Bibliorum Latinorum, Biblia Bohemica, Biblia Hungarica et Libri Concordantiarum Sacrae Scripturae* (45 zväzkov, 45 titulov), 10. *Sacrorum Meditationum* (44 zväzkov, 41 titulov).

S menšími obmedzeniami môžeme charakterizovať knižnú zbierku skalických františkánov ako aj samotných františkánskych mníchov ako duchom otvorených, pretože aj keď v malom počte, nachádzame v knižnici aj takých autorov, ktorí

1) boli katolíci (lebo ešte žili pred reformáciou, alebo aj po reformácii ostali pri tejto viere), ale čítanie ich diel katolícka cirkev zakázala: napr. Erasmus (Nový zákon v gréckom a latinskom jazyku),²⁶ Gerhard Mercator (Atlas),²⁷ Guillaume Postel (Kosmografia, v skalickej knižnici bola až v dvoch exemplároch),²⁸ Jacobus Mycillus (Astronómia),²⁹ Tommaso Campanella (Philosophiae rationalis quinque partes);³⁰

²⁶ Použitý zväzok indexov: Index de Rome 1557, 1559, 1564, (Ďalej Index VIII.); Index de Rome 1590, 1593, 1596. (Ďalej Index IX.) – Index librorum prohibitorum, 1600–1966. (Ďalej Index XI.); Index de l'université de Paris: 1544, 1545, 1547, 1549, 1551, 1556. (Ďalej Index I.), s. 178 – 179. Annotationes in Novum Testamentum: Paris 1544. Nr. 94; 1551. Nr. 95; Index de Venise, 1549 (Ďalej Index III.) – Venise 1554. Nr. 165.

²⁷ Index XI, ref. 34, s. 610. Atlas sive cosmographicae ... Edict. 07-08-1603 à 1900.

²⁸ Napr. Index VIII., ref. 34, s. 482 – 483, 489 – 490. Opera omnia. Rome 1559 et 1564. Nr. 351. 369.

²⁹ Index VIII, ref. 34. Opera omnia: Rome 1559, 1564. Nr. 431; Index de Venise, 1549; Venise et Milan, 1554. (Ďalej Index III.). Espagne 1583. Nr. 855.

³⁰ Index XI., ref. 34, s. 185. Opera. Decr. 21-04-1632 à 1900.

2) boli protestanti: napr. Johann Carion (Kronika),³¹ Philipp Melanchthon (Oratio Demosthenis in Aeschinum Aeschines Orator, De perfecto oratore Liber cum Scholiis P. M., P. M. et Casparo Peucero Chronicon secundo),³² Paul Eber (Calendarium),³³ Johann Possel (Calligraphia),³⁴ Johannes Schöner (Mathematica),³⁵ Ludovicus Lavater (elégie).³⁶

Analyzujúc diela vyššie uvedených autorov môžeme povedať, že skalickí františkáni aj vtedy získavali a čítali knihy *persony non grata*, keď sa dostali na *Index* – filologický princíp a princíp užitočnosti sa ukazoval ako silnejší. Neradi by sme zveličovali, ale existenciu tohto javu je v každom prípade potrebné vyzdvihnúť.

Ako charakteristickú črtu františkánskych zbierok môžeme spomenúť aj to, že podľa knižných súpisov diela protestantských autorov skoro vôbec nezbierali. Ich práce však určite poznali, pretože s nimi polemizovali a ich názory na články viery vo svojich kázňach popierali a vyvracali. Je pravdepodobné, že tieto diela do inventárov nezapisovali. Napriek tomu v zbierkach nachádzame niekoľko spisov od zakázaných autorov. Ak takíto autori v súpise figurujú, tak pri ich mene je poznámka *prohibitus*; alebo ide o takých autorov, ktorých niektoré knihy boli zakázané, ale napísali aj také práce, ktoré boli použiteľné, prípadne boli nepostrádateľné a potrebné. Na základe poprenia ich myšlienok vieme o niektorých protestantských autoroch, ktorých názory františkáni poznali. Dôkazom tejto skutočnosti je niekoľko prác, ktoré boli napísané proti „kacískemu” učeniu a nájdeme ich aj v skalickom súpise: napr. Johannes Andreas Coppenstein: *Christus defensus contra Lutheranos*,³⁷ Lima *Dissertationis Patakinae*,³⁸ Vitus Miletus: *De sacramentis, mille, sexcenti, errores confutati, collecto ex Kemnitio*.³⁹

Zachovaný fond knižnice františkánskeho kláštora odráža jeho úlohu v 16. a 17. storočí a snahy františkánskych mníchov dokázať zastať misijné úlohy v kráľovskom Uhorsku, na podmanených územiach, v Sedmohradsku a Moldave. Tejto úlohe primerane bola knižnica budovaná a pri akvizícnej činnosti bol kladený väčší dôraz na zbierky kázní, komentáre k biblii a polemické práce⁴⁰ v porovnaní s vedeckými

³¹ Napr. *Index d'Anvers*, 1569, 1570, 1571. (Ďalej *Index VII.*), s. 533 – 535. *Chronicon*: Anvers 1571. Nr. 81. – *Index VIII.*, ref. 34, s. 521. *Opera omnia*: Rome 1559, 1564. Nr. 466; *Index de l'inquisition espagnole*, 1583, 1584. (Ďalej *Index de livres interdits VI.*), s. 396, 578: Espagne 1583. Nr. 929, 1734.

³² Napr. *Index VIII.*, ref. 34, s. 427, 608, 645. *Opera omnia*: napr. Rome 1559, 1564. Nr. 200, 724, 838.

³³ Napr. *Index VIII.*, ref. 34, s. 639. Rome 1557. Nr. 813.

³⁴ Napr. *Index IX.*, ref. 34, s. 604. *Opera omnia*: napr. Rome 1596. Nr. 619.

³⁵ Napr. *Index VIII.*, ref. 34, s. 543. *Opera omnia*: napr. Rome 1559, 1564. Nr. 553.

³⁶ Napr. *Index VIII.*, ref. 34, s. 284. *Opera omnia*: napr. Rome 1559. Nr. 052.

³⁷ *Libri Secundae Classis (Sub Secundo Titulo) Controversiarum*. Nr. 7.

³⁸ *Libri Secundae Classis*, ref. 45, Nr. 41.

³⁹ *Libri Secundae Classis*, ref. 45, Nr. 20.

⁴⁰ Toto platí aj pre európske knižné zbierky: HUMPHRYES, K. W. *The Book Provision of Medieval Friars, 1215 – 1400*, s. 99 – 118; Humphries, K. W. *The Library of the Franciscans at the convent of St. Anthony, Padua at the Beginning of the Fifteenth Century*.

prácami. Členovia františkánskeho rádu vo veľkom počte zbierali a získavali diela obraňujúce katolícku vieru. Vo významnej miere môžeme nájsť spisy meditáčného a spirituálneho charakteru, ktoré slúžili najmä na duchovné povznesenie a pozdvihnutie príslušníkov františkánskeho rádu.⁴¹

Preložila Mgr. Eva Augustínová, PhD.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

AQUINÓI, Szent Tamás. *A teológia foglalatja. Első rész.* Budapest : Telosz Kiadó, 1994.

GAJDOŠ, Věslevad Jozef. *Skalické inkunábuly.* Skalica, 1972.

HUMPHRYES, K. W. *The Book Provision of Medieval Friars, 1215 – 1400.* Amsterdam : Erasmus Booksellers, 1964.

HUMPHRYES, K. W. *The Library of the Franciscans at the convent of St. Anthony, Padua at the Beginning of the Fifteenth Century.* Amsterdam : Erasmus Bookseller, 1966.

Index de l'université de Paris: 1544, 1545, 1547, 1549, 1551, 1556. Ed. J. M. De Bujanda, Francis M. Higman, James K. Farge. Sherbrooke : Centre d'Études de la Renaissance; Genève : Droz, 1985. (Index de livres interdits, I.).

Index de Venise, 1549; Venise et Milan, 1554. Ed. J. M. De Bujanda. Sherbrooke : Centre d'Études de la Renaissance; Genève : Droz, 1987. (Index de livres interdits, III.).

Index de l'inquisition espagnole, 1583, 1584. Ed. J. M. De Bujanda. Sherbrooke : Centre d'Études de la Renaissance; Genève : Droz, 1993. (Index de livres interdits, VI.).

Index d'Anvers, 1569, 1570, 1571. Ed. J. M. De Bujanda. Sherbrooke : Centre d'Études de la Renaissance; Genève : Droz, 1988. (Index de livres interdits, VII.).

Index de Rome, 1557, 1559, 1564. Les premiers index romains et l'index du Concile de Trente. Ed. J. M. De Bujanda. Sherbrooke : Centre d'Études de la Renaissance; Genève : Droz, 1990. (Index de livres interdits, VIII.).

Index de Rome 1590, 1593, 1596. Avec étude des index de Parme 1580 et Munich 1582. Ed. J. M. Bujanda, 1994. (Index de livres interdits, IX.).

Index librorum prohibitorum, 1600 – 1966. Ed. J. M. Bujanda. Montréal : Médiaspaul; Genève : Droz, 2002. (Index de livres interdits, XI.).

⁴¹ MADAS, Edit – MONOK, István. A könyvkultúra Magyarországon a kezdetektől 1800-ig, s. 125.

- KEVEHÁZI, Katalin – MONOK, István. XVI – XVII. századi könyvgyűjtők kötetei a csíksomlyói ferences rendház könyvtárában. In: *Acta historiae litterarum Hungaricarum* 21. Szeged : JATE, 1985.
- KEVEHÁZI, Katalin – MONOK, István. A Csongrád Megyei Levéltár ferences kódexe. In *Collectanea Tiburtiana. Tanulmányok Klaniczay Tibor tiszteletére*. Ed. Géza Galavics, János Herner, Bálint Keserű. Szeged : JATE, 1991.
- KOTVAN, Imrich. *Inkunábuly na Slovensku*. Martin : Matica slovenská, 1979.
- KOTVAN, Imrich. *Inkunábuly Univerzitnej knižnice v Bratislave*. Bratislava : Univerzitná knižnica, 1960.
- KOTVAN, Imrich. *Slaviká XVI. storočia Univerzitnej knižnice v Bratislave*. Bratislava : Univerzitá knižnica, 1981.
- KOTVAN, Imrich – FRIMMOVÁ, Eva. *Inkunábuly zo slovenských knižníc v zahraničných inštitúciách*. Martin : Matica slovenská, 1996.
- MADAS, Edit. A prédikáció szerepe és átalakulása a 13. században. In *Vigilia*, 2000, roč. 65, č. 2, s. 106 – 107.
- MAJLÁTH, Béla. *A szakolczai ferenczrendi könyvtár XVII. századi történetéhez*. Magyar Könyvszemle, 1882, roč. 7, č. 5 – 6, s. 289 – 305.
- MUCKENHAUPT, Erzsébet. *A csíksomlyói Ferences Könyvtár kincsei: könyvleletek, 1980 – 1985*. Budapest – Kolozsvár : Balassi – Polis, 1999.
- NAGY, Júlia. *Ferences könyvkincsek a szatmárnémeti Szent János Apostol és Evangélista rk. plébánián*. Rukopis.
- RUF, Paul. *Mittelalterliche Bibliothekskataloge Deutschland und der Schweiz. Vol. III*. München : Beck, 1939. 807 – 839.
- SAKTOROVÁ, Helena – KOMOROVÁ, Klára – PETRENKOVÁ, Emília – AGNET, Ján. *Tlače 16. storočia vo fondoch Slovenskej národnej knižnice Matice slovenskej*. Martin : Matica slovenská, 1993.
- SOLTÉSZ, Zoltánné. XVI. századi könyvgyűjtők kötetei a gyöngyösi műemlékkönyvtár antikva-gyűjteményében. In *Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve, 1965 – 1966*. Budapest : OSZK, 1967, s. 115 – 147.
- SOLTÉSZ, Zoltánné. A gyöngyösi ferences könyvtár ősnymtatványainak possessorai. In *Magyar Könyvszemle*, 1993, roč. 109, č. 2, s. 129 – 145.
- ŠTURDÍKOVÁ, Marta. *Katalóg tlači 16. storočia františkánskej knižnice v Hlohovci*. Martin : Matica slovenská, 1970.
- Temesvári Pelbárt válogatott írásai*. Budapest : Európa – Helikon, 1982.
- ZVARA, Edina – MONOK, István. *Katolikus intézményi könyvtárak Magyarországon, 1526 – 1726*. Budapest : Scriptum, 2001.

ZVARA, Edina – MONOK, István. *Katolikus intézményi könyvtárak Magyarországon.*
Budapest : Országos Széchényi Könyvtár, 2008.

KNIHA

2012

ZBORNÍK
O PROBLÉMOCH A DEJINÁCH
KNIŽNEJ KULTÚRY

SLOVENSKÁ NÁRODNÁ KNIŽNICA 2012
MARTIN

Edícia: Teória a výskum

Séria: Vedecké zborníky

Recenzovali: Prof. PhDr. Július Bartl, CSc.

Mgr. Marcela Domenová, PhD.

Doc. PhDr. Anna Ryzková, CSc.

Doc. PhDr. Augustín Maťovčík, DrSc.

© Slovenská národná knižnica – Sekcia dejín knižnej kultúry

KNIHA 2012

Zborník o problémoch a dejinách knižnej kultúry

Vydanie prvé

Zostavila a redigovala: PhDr. Miroslava Domová

Jazyková redakcia: Mgr. Janka Ondroušková

Obálka, technická redakcia a elektronická sadzba: Mgr. Jana Nemcová

Vydala a vytlačila Slovenská národná knižnica v Martine roku 2012

ISBN 978-80-89301-96-6

ISSN 1336-5436

OBSAH

Úvod (Miroslava Domová)	3
Petr Voit: Nesnadná cesta knihovedy k dejinám knižní kultury	5

ŠTÚDIE A MATERIÁLY

Miroslav Lysý: Husitstvo na Slovensku a problematika česko-slovenských vzťahov	22
Ján Lukačka: Jiskrovci a bratříci na Slovensku	30
Miloslava Bodnárová: Tradícia husitov a bratříkov na Slovensku a jej odraz v slovenskej reformačnej literatúre	38
Miriam Hlavačková: ... „ <i>Y uminil sem tuto sepsati niektera nauczenie...</i> “ Českí stredovekí vzdelanci v bratislavskom exile	47
Ľubomír Jankovič: Stredoveké a ranonovoveké české literárne a jazykové pamiatky v zbierkach Archívu literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice	58
Petr Voit: Mikuláš Bakalář jinak	68
Kamila Fircáková: Ján Silván – české a slovenské kontexty jeho diela	107
Vlasta Okoličányová: Slováci ako autori pozdravných veršov, adresáti, prekladatelia a posesori českých postíl 16. storočia	118
Angela Škovierová: Ondrej Rochotský a jeho literárna činnosť v kontexte knižnej tvorby slovenských humanistov v Čechách	133
Eva Frimmová: Mestá a ich atribúty očami humanistov	146
Marie Marečková: K náboženským exulantům z českých zemí v 17. století	172
Marta Špániová – Soňa Kováčiková: Pôsobenie žien v dejinách slovenského kníhtlačiarskeho: vdovy po českých exulantských tlačiaroch Dorota Vokálová a Alžbeta Dadanová	180
Katarína Závadová: Levočské drevorezy Jonáša Bubenku k Orbis pictus Jana Amosa Komenského	202
Klára Komerová – Helena Saktorová: Autori a adresáti dedikácií v tlačiaroch Vokálovej tlačiarne	207
Jaroslava Kašparová: K několika zajímavým slovacikům ve fondu starých tisků Knihovny Národního muzea v Praze	223
Eva Augustínová: Duchovné piesne českých autorov v Cithare sanctorum	237
Eszter Kovács: Četba české historiografické literatury jako pramen v díle historika Samuela Timona	257

Agáta Klimeková: Príležitostné vydania exulantských kníhtlačiarní na Považí v 18. storočí	263
Miroslava Kamenický: Slovensko, Čechy a Morava v cestopisoch druhej polovice 18. storočia.....	274
Lenka Rišková: Vplyv českého prostredia na formovanie literárnych názorov Bohuslava Tablica	285
Jan Pišna: Počátky literární činnosti Michala Semiana	305
Jana Skladaná: Čestina v slovenských predpisovných kultúrnych útvaroch.....	316
Elena Krasnovská: O jazyku tlačených publikácií z bratislavskej tlačiarne Františka Augustína Packa v 18. storočí	326

Spomienka na 100. výročia úmrtia Jána Mocka a 105. výročie úmrtia Ladislava Paulinyho

Eva Augustínová: Ján Mocko a Tranovského knižnica – dejiny, súčasný stav a perspektívy	334
Pavol Parenička: Štúrovský dejateľ, spisovateľ a historik Ladislav Pauliny.....	340

MISCELLANEA

Edina Zvara: Dejiny skalickej františkánskej knižnice	346
Václav Pumpřl: Knihopisný slovník českých, slovenských a cizích autorů 16. – 18. století.....	357
Gabriela Hamranová: Vydavateľské aktivity Slovákov v Prahe po roku 1993	363

RECENZIE

<i>Studia Bibliographica Posoniensia 2011.</i> Bratislava : Univerzitná knižnica, 2011. 159 s. ISBN 978-80-89303-30-4 (Alena Prokopová).....	370
<i>Magyar Könyvszemle. Könyv- és sajtótörténeti folyóirat. Revue Pour l'histoire du livre et de la presse.</i> 2011, 127 évf., sz. 1 – 3. Budapest : Argumentum kiadó, 2011. (Helena Saktorová).....	372
MONOK, István. <i>Les bibliothèques et la lecture dans le bassin des Carpates, 1526 – 1750.</i> Paris : Honoré Champion éditeur, imprimé à Genève, 2011. 271 str. (Livia Fábryová).....	375
BOLDAN, Kamil – URBÁNKOVÁ, Emma. <i>Rekonstrukce knihovny Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic.</i> Praha : Národní knihovna ČR, 2009. 902 s. (Eva Frimmová).....	380

Zoznam autorov	385
Menný register	387